

ОЛЕНА ІЛЬЧЕНКО

(Полтава)

РОЛЬ ЖІНОК У БЛАГОДІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЧОЛОВІКІВ В ОСВІТІ УКРАЇНИ XVII – 70-Х РР. XVIII СТ.

З'ясовано вплив жінок на чоловіків у межах кровно-родинних зв'язків; висвітлено загальні засади здійснення впливу на свідомість, волю, почуття чоловіків; проаналізовано досвід благодійності в освіті найвідоміших представників еліти України досліджуваної доби.

Ключові слова: благодійна діяльність в освіті, жінки-благодійниці, чоловіки-благодійники, вплив жінок, історичний досвід.

У наших попередніх публікаціях, присвячених проблемі благодійної діяльності жінок в освіті, проаналізовано й узагальнено досвід найвідоміших жінок України XVII – 70-х рр. XVIII ст. У роботах підкреслювалося, що їхня благодійна діяльність ґрунтувалася на поєднанні ментально-душевних якостей, милосердності, прагненні до захисту дітей і нужденних із глибоким патріотизмом, волелюбністю, усвідомленням необхідності національно-культурного відродження країни в цілому, й розбудови освітньої галузі зокрема.

Нами встановлено, що простір духовності, який сформували жінки упродовж культурно-історичного розвитку, був тим середовищем, у якому створювалися умови для трансформування природних сил людини в духовні, перетворення її внутрішніх потреб і переконань творити добро в зовнішні прояви. А отже, створювався обшир, у якому зароджувалася, культивувалася і розвивалася благодійність як складова культури українського народу, його визначальна ментальна риса. Відтак громадська позиція багатьох жінок проявлялася не лише в їхній участі у благодійній діяльності, а й у тому впливові на чоловіків (значний, помітний, певний), яким вони ініціювали, активізували або підтримували благодійну діяльність чоловіків в освіті України досліджуваного часу.

Тож, у подальших наукових розвідках ми намагаємося розкрити вплив жінок на чоловіків (через родинні і неродинні зв'язки), схарактеризувати загальні напрями його прояву, проаналізувати досвід благодійності в освіті найвідоміших чоловіків досліджуваної доби. Варто підкреслити, що ми не прагнемо з'ясувати, чия роль – жінок або чоловіків – була значнішою у сфері благодійності, ми намагаємося виявити особливості жіночої природи, їхньої поведінки та діяльності й, цим самим, показати особливу роль у благодійності чоловіків.

У ході наукових пошуків з'ясовано, що вплив жінок на чоловіків міг здійснюватися в різних площинах: як у межах родинних зв'язків, так і в межах не родинних, товариських стосунків. Дослідженням встановлено, що у межах взаємодії родичів, це могли бути відносини: **мати́р – син** (Ганна Огінська – Богдан Стеткевич, Раїна Козерад-Боговитинова Ярмолинська – Ян Ярмолинський, Єлизавета Могила-Барнавська – Мирон Барнавський-Могила, Марина Мокієвська-Мазепа – Іван Мазепа, Наталія Розумовська – Кирило Розумовський та ін.); **сестра – брат** (Софія Корецька – Самуїл Корецький, Раїна Могилянка-Вишневецька – Петро Могила, Марина Мокієвська-Мазепа – Костянтин Мокієвський та ін.); **тітка – племінник** (Софія Корецька – Самуїл-Кароль Корецький та ін.); **дружина – чоловік** (Раїна Жолкевська з

Гербуртів – Станіслав Жолкевський, Софія Острозька – Станіслав Любомирський, Олена Стеткевич – Іван Виговський, Єва Домашевська – Федір Домашевський, Марія Тубтало – Савва Тубтало, Анастасія Скоропадська – Іван Скоропадський та ін.). У межах не родинних зв'язків, це були відносини: **жінка-меценат – церковний або культурно-громадський діяч** (Ганна Ходкевич-Корецька – Лаврентій Зизаній; Галшка Гулевичівна – Іван (Іов) Борецький; Раїна Могилянка-Вишневецька – Ісає Копинський; Софія Чарторийська – Кирило Транквіліон-Ставровецький; Ганна Гойська – Іов Залізо; Раїна Соломирецька-Гойська – Ігнатій Оксирович-Старушич та ін.).

Таким чином, враховуючи зазначене, ми виділили три основні типи зв'язків і відносин жінок та чоловіків, у межах яких жінки ініціювали, активізували або підтримували благодійну діяльність чоловіків в освіті України досліджуваного періоду:

I. Крово-родинні зв'язки і відносини. Це взаємодія, у межах якої здійснювався вплив матерів, сестер, тіток на своїх синів, братів, племінників. Стосунки між цими членами родини характеризувалися не лише спільністю матеріально-родинного існування чи юридично-правової залежності, а, насамперед, відносинами духовно-релігійного, морального, національно-патріотичного виховання, міцністю кровних зв'язків, давніми традиціями свого роду, що й об'єднувало їх як благодійників. Важливе значення при цьому в українському соціумі мала глибока повага і шана до жінки й, зокрема, до *жінки-матері, жінки-сестри* тощо.

II. Подружньо-родинні (шлюбні) зв'язки і відносини. Це взаємодія, що передбачала трансформування світоглядної персоніфікації чоловіка під впливом дружини; коли обидва з подружжя, наділені спільними моральними та духовними якостями, здійснювали благодійну діяльність, і це ставало для них загальним правилом поведінки. Така взаємодія, насамперед, ґрунтувалася на авторитеті шлюбних стосунків, спільності інтересів подружжя, статусі лідерства дружини в українській родині й, відповідно, гуманності відносин і повазі чоловіка до *жінки-дружини*.

III. Неродинні зв'язки і відносини. Це взаємодія, що виникала між жінками та чоловіками, які не перебували у кровних або шлюбних зв'язках. Здебільшого, це були товариші-однодумці (жінка-меценат – церковний або культурно-громадський, освітній діяч), яких поєднувала велика загальна місія і спільна діяльність щодо її досягнення. Основою такого впливу жінок, зазвичай, була їхня глибока ідейність, владність, великі капіталовкладення і значні майнові та земельні пожертвування на користь монастирських і церковних осередків, високий статус лідерства в суспільстві й, відповідно, глибока повага і шана української громадськості до *жінки-патріотки, жінки-захисниці, жінки-берегині національних традицій і культури*.

У відповідності до розроблених нами типів зв'язків і відносин жінок та чоловіків (крово-родинні, подружньо-родинні (шлюбні), неродинні) переходимо, до висвітлення конкретного досвіду благодійності в освіті найвідоміших представників української еліти. **Метою нашої статті** є висвітлення впливу жінок на чоловіків у межах кровно-родинних відносин.

У цій площині взаємодії, насамперед, слід розглянути вплив **матерів на синів**. Яскравим прикладом такого тандему у сфері благодійності був досвід княгині **Єлизавети Могили**, племінниці господарів Молдови Єремії та Симеона Могили, з родин яких вийшли відомі благодійники, поборники православної віри і традицій: Раїна Могилянка Вишневецька – донька Єремії Могили та Петро Могила – син Симеона Могили. Тож, Єлизавета, перебуваючи у кровних зв'язках із такими особами, продовжувала міцні традиції благодійної діяльності і, зокрема, як стає відомим з архівних матеріалів, активно підтримувала Львівське братство, Львівську

Святоуспенську церкву і братську школу. Прикладу матері слідував її син **Мирон Барнавський-Могила**, господар молдавського князівства. Завдяки його фундації, після пожежі 1626 р., було завершено будівництво Успенської церкви у Львові та відновлено друкарню Львівського Ставропігійського братства. Крім того, як захисник православної віри і традицій, він надавав чималі кошти на підтримку інших святих обителів, зокрема: монастиря Драгомирна, Барнова, Гангу, а також Львівської церкви на Буковині.

Уплив матері на сина у продовженні традицій благодійності проявився у досвіді православної княгині **Ганни Огінської**, яка у 1630 р. склала заповіт на побудову Кутейнського Богоявленського монастиря з проханням відкрити при ньому школу для православних і друкарню, та її сина **Богдана Стеткевича**. Це був українсько-білоруський шляхтич, магнат, який власне заснував Кутейнський монастир, і, за прикладом матері, робив на нього регулярні грошові пожертвування, підтримував фінансово школу та друкарню. З історичних фактів стає відомим, що, відвідавши у 1630 р. Київ, Богдан Стеткевич запросив створити і налагодити роботу типографії при Кутейнській лаврі відомого друкаря і літератора Спиридона Соболя [5]. Видавничу діяльність цього просвітника магнат усіяко фінансував, зокрема, перебуваючи у Києві, він своїм коштом видав відомий «Апостол» друкаря.

Крім опікування Кутейнською обителлю, Богдан Стеткевич був одним із відомих покровителів Києво-Могилянського колегіуму, однодумцем Петра Могили, який присвятив князю Богдану друковане в Києво-Печерській лаврі «Учительське Євангеліє» та своїм заповітом призначив його бути одним із опікунів Києво-Могилянської академії.

Прикладом духовно-морального впливу матері на сина у продовженні справи благодійної діяльності був досвід православної шляхтянки **Раїни Козерад-Боговитиної Ярмолинської**, відомої як піклувальниці православними школами та монастирями і, зокрема, чоловічим Загаєцьким монастирем. Добробутом обителі, після смерті Раїни, опікувався її син, кременецький земський суддя, шляхтич **Ян Ярмолинський**, який робив неодноразові великі фундації на користь не лише Загаєцького монастиря і школи, а й інших святих обителів. Відомо, що разом із дружиною Катериною Шиботівною Ян Ярмолинський передав своїм рідним сестрам – ігумені Луцького, Корецького і Клинецького монастирів Серафимії та ігумені Луцького і Корецького монастирів Анастасії у «трирічну посесію село Ходори в Житомирському повіті» [15].

Зразком міцного духовного, національно-патріотичного виховання в сім'ї, глибокої поваги і шани до матері був приклад благодійності в освіті відомого гетьмана України **Івана Мазепи**. Як відомо з історичних досліджень, **Марина Мокієвська Мазепа**, мати Івана Мазепи, була ігуменею привілейованих Київського Вознесенського Печерського та Глухівського Преображенського монастирів, палкою захисницею православної віри і традицій, прихильницею розповсюдження грамоти і освіти. Саме завдяки її клопотанням Мазепа видав ряд універсалів на користь монастирів, де вона на той час була ігуменею.

Тож, не випадково, що за часів гетьманства Івана Мазепи духовне життя України зазнає особливого піднесення та розцвіту в освіті, науці, літературі та мистецтві. Особливо інтенсивно в цей період розвивався Київ як церковна і освітня столиця України. З ініціативи і коштом Івана Мазепи було здійснено великий обсяг робіт у Києво-Печерській Лаврі: зведено п'ятибанну церкву Всіх Святих із родовим гербом гетьмана, а навпроти Лаври – побудовано Вознесенську церкву жіночого монастиря, де ігуменею була його мати. Крім цих заходів, Іваном Мазепою було модернізовано будинок лаврської друкарні, що доводить прагнення гетьмана не лише ширити грамотність серед населення, а й розвивати національну

самосвідомість українського народу. За активної участі Івана Мазепи оновилися, добудувалися, зросли також й інші храми Києва: Микільській собор на Печерську, Кирилівська церква, Софійській собор, Богоявленський собор Братського монастиря та багато ін.

Проте головну увагу Іван Мазепа приділяв опікуванню Києво-Могилянською академією, учнем якої він був. Однією з найголовніших його заслуг було клопотання перед Петром I про надання колегіуму статусу вищого навчального закладу, що було закріплено царською грамотою 1694 р. Це надавало певної захищеності і авторитетності Києво-Могилянській академії як першому вищому закладу російської держави. На утримання освітньої установи Петром I виділялась постійна щорічна царська платня у розмірі 50 карбованців, крім того Іван Мазепа своїми окремими універсалами надав Братському монастирю, під патронатом якого перебувала академія, власні землі, містечка, села. За наказом гетьмана у 1703 р. навчальному закладу було передано окремі будинки на Подолі, а з гетьманської казни щороку виділялося 200 карбованців [4; 7]. У цьому ж році Іван Мазепа розпочав будівництво для студентів нового кам'яного корпусу, який згодом став носити назву «Мазепинський». Завдяки матеріальній підтримці гетьмана кількість студентів академії зросла до 2 тисяч.

Ідеї Івана Мазепи щодо значення освіти і науки в суспільному житті проявилися і в його підтримці академічної бібліотеки, якій він передавав книги із власної, однієї з найбагатших в Україні, книгозбірні. Не випадково, видатний церковний і державний діяч Феофан Прокопович у присвяті своєї драми «Володимир» називав гетьмана ктитором «преславної Академії Могило-Мазеповіянської Київської».

Щедрі пожертви Іван Мазепа робив не лише Київським храмам та монастирям. За прикладом матері, він підтримував святі обителі в різних містах України: Чернігові, Переяславі, Глухові, Лубнах, Батурині, Бахмачі та ін. Тут він фундував школи, друкарні, бурси й шпиталі, наділяв маєтностями українські монастирі, які на той час були осередками освіти і культури. У 1696 р. гетьман сприяв появі у Ніжині школи для навчання дітей грецькому і слов'янському письму [1]. У 1700 р. завдяки його підтримці будівництва навчального корпусу, дзвіниці, трапезної, допоміжних службових приміщень та папірні для друкарні, з'являється перший на Лівобережжі вищий навчальний заклад – Чернігівський колегіум [10].

Творчим тандемом матері і сина в благодійної діяльності в освіті, вважаємо, досвід відомої української жінки, родоначальниці династії Розумовських **Наталії Розум (Розумовської)** та її сина, останнього гетьмана України **Кирила Розумовського**. Як відомо з історичних фактів, Наталія Дем'янівна була однією з найвпливовіших жінок України завдяки великому кар'єрному зростанню її синів і, зокрема молодшого, – Кирила Розумовського, який уже у 22 роки став гетьманом Війська Запорізького.

Маючи прихильність при дворі Єлизавети, Наталія Дем'янівна залишилася в Україні, де, за підтримки сина Кирила, активно займалася благодійною діяльністю. До головних об'єктів їхньої благодійності слід віднести зведення собору Різдва Богородиці в Козельцях при якому діяла полкова канцелярія і школа для дітей заможної козацької старшини; підтримку Трьохсвятительської церкви у Лемешах; фінансове забезпечення багатьох церковних, монастирських, козацьких шкіл на території Гетьманщини тощо. Як свідчать історичні джерела, за часів правління Кирила Розумовського Україна, за кількістю шкіл на кожну тисячу населення, мала один із найвищих показників у тогочасній Європі [3].

Молодий гетьман прагнув не лише збільшити мережу шкіл і покращити стан освіти в Україні, він намагався модернізувати її в дусі часу й розширити можливість одержання для обдарованої молоді. З цією метою гетьман розробив про-

ект заснування університетів у Батурині, Чернігові, Новгороді-Сіверському. В документі, зокрема, визначався контингент дітей, які мали можливість здобувати освіту. Вказувалося, що до вищих навчальних закладів, могли вступати не лише діти козаків та міщан, а й діти кріпаків. Для підготовки обдарованих абітурієнтів при університетах передбачалося відкриття гімназій, де викладання предметів мало вестися не лише українською, а й латинською мовами. Крім того, для «незаможних дітей шляхетських та всякого стану людей, здібних до науки», Кирило Розумовський уводив 40 стипендій, чим, безумовно, надавав можливість вчитися дітям із різних прошарків населення. Проте, як свідчать історичні події, ці освітні проекти не були запроваджені, чому завадила колонізаторська політика імператриці Катерини II [3].

Іншим не менш яскравим прикладом кровно-родинних відносин жінок і чоловіків був вплив *сестер на братів*. У цьому контексті, на наш погляд, цікавою практикою благодійності виявилася діяльність відомої православної княгині *Софії Корецької, у чернецтві Серафимії*, та її рідного брата, одного із найушлявленіших політичних діячів і полководців Речі Посполитої *Самуїла Корецького*.

Історія Корецької православної обители, з якою пов'язані згадувані постаті, почалася далекого 1064 р., коли перший ігумен Києво-Печерського монастиря, преподобний Варлаам, заснував тут жіночий монастир на честь Благовіщення Пресвятої Богородиці. За перші 200 років свого існування вона встигла значно зміцнитися і перетворитися на великий центр християнської просвіти на Волині. У 1571 р. воєвода Волиський, князь Богуш Корецький (дід Софії Корецької) після неодноразового руйнування і натиску уніатів відновлює монастир як Свято-Вознесенський, зміцнюючи православ'я в краї. Князь Корецький забезпечує обитель гідне фінансування – передає монастирю земельні володіння і кілька сіл.

У 1579 р. ігуменею монастиря стає княжна Софія, яка прийняла постриг з ім'ям Серафима. Завдяки її ініціативі обитель знову «воскресла». Тут була облаштована школа-притулок для дівчат-сирот, працювали школи-майстерні з гаплярства, виготовлення митр, плащаниць, скрижалей до мантії; школи-майстерні із золотіння по дереву, позолоти куполів, кіотів та іконостасів.

Найбільшу підтримку і захист Корецька обитель одержала від князя Самуїла Корецького, рідного брата ігумені Серафими, яка звернулася до нього із проханням звести новий, більший монастир, оскільки, існуючий на той час Свято-Вознесенський, не вмщував усіх черниць. Тож, 1620 р. розпочалося інтенсивне будівництво Свято-Троїцького жіночого монастиря, який засновувався як православна святиня. Справами цієї обители активно переймався князь Самуїл: надавав робочу силу, будівельні матеріали, вносив великі кошти (хоча із часом він змінив своє ставлення до православ'я, перейшовши у католицизм). Через два роки князь Самуїл загинув і не зміг завершити будівництво храму, яке згодом перейшло до рук племінника Софії Корецької, останнього представника цього роду – Самуїла-Кароля Корецького (про це мова піде далі).

Утім, ігуменя Серафима продовжувала переймалася справами монастиря. З історичних даних стає відомим, що княгиня Ганна Ходкевич-Корецька (мати Софії Корецької) у заповіті 1626 р. відписала монастирю 18800 злотих, худобу і шість коней [19]. Сама ж ігуменя Серафима у заповіті 1633 р. відписала святій обителі місто Олександрів із вісьмома селами [16], придбаними нею за 32 тис. злотих у княгині Кристини Вишневецької [17], відписала черницям монастиря право на її посаг (45 тис. злотих) і право на отримання всіх грошей, які вона віддала різним особам у борг [18].

У 1633 р. ігуменя Серафима помирає, залишаючись до кінця своїх днів у православній вірі. Попрощатися із цієї видатною жінкою приїжджав сам митрополит Петро Могила.

Найяскравішим зразком сімейних традицій благодійності в освіті, родинного виховання на національно-культурних та духовно-моральних засадах, був досвід благодійної діяльності **Раїни Могилянки-Вишневецької** та її двоюрідного брата **Петра Могили**. Як відомо, Раїна Могилянка-Вишневецька і Петро Могила були дітьми відомих господарів Молдови – Єремії та Симеона, які разом зі своїми родинами активно стояли на захисті батьківської віри, відстоювали право української нації на освіту, науку, культуру. Свого часу княгиня Раїна була однією з найвідоміших благодійниць, заснувавши три православних монастиря – Густинсько-Прилуцький, Ладинсько-Покровський, Мгарсько-Лубенський; підтримуючи Манявський Скит, Львівське Свято-Успенське братство, братську школу тощо.

Тож, враховуючи міцні родинні традиції благодійності, авторитетне ставлення сім'ї до жінки, припускаємо, що діяльність Раїни могла стати прикладом для її молодшого брата, у майбутньому Митрополита Київського, Галицького і всієї Русі Петра Могили. Значну частину свого життя цей видатний церковний і державний діяч присвятив розвитку православного шкільництва та освіти в Україні. Близько 20 років він керував видавничою діяльністю Лаврської друкарні, де редагував і писав українською та церковнослов'янською мовами книги. Велику увагу приділяв реставруванню храмів – Софіївського собору, церкви Спаса на Берестові, Михайлівської церкви у Видубичах, Десятинної церкви, церкви в Луцьку, Куп'яничах тощо. Як справжній дипломат, Петро Могила налагодив освітньо-культурні зв'язки з Росією, Білорусією, Молдовою й Волощиною.

Проте найголовнішою заслугою у своєму житті Петро Могила вважав відкриття у 1631 р. на території Києво-Печерської Лаври Лаврської школи, яка була створена на зразок провідних для того часу єзуїтських колегій. З цього приводу відомий український письменник і поет Іван Франко зазначає: «Головна справа його життя (Петра Могили) – заснування Києво-Могилянської колегії, яка повинна була стати забралом православ'я і південноруської (тобто української) національності, користуючись тією зброєю, якою вівся на них наступ з боку ворога – наукою і просвітництвом» [12, с. 34].

Як ідеологічний організатор Лаврської школи, Петро Могила ще задовго до її відкриття турбувався про досвідчений викладацький склад, тож добирав здібних молодих людей і за власні кошти відправляв їх до закордонних університетів на навчання. Після возз'єднання Київської братської школи із Лаврською, був охоронцем і опікуном об'єднаного закладу, названого на його честь – Києво-Могилянський колегіум. Підтримуючи незаможних студентів і викладачів, Петро Могила збудував першу бурсу, нове кам'яне приміщення під школу. Крім того, з огляду на швидке зростання кількості учнів, у 1634 р. ним була відкрита філія колегії у Вінниці, згодом переведена до Гощі, у 1636 р. в Яссах, у 1638 р. в Кременці.

Помираючи, Петро Могила заповідає колегії, як єдиному своєму надбанню (*unicum pignus meum*), дві лаврські волості; дарує села Позняківку, Гнідин, Проців і Рівне; будинки й дворові місця на Подолі, половину худоби й інвентаря зі свого хутора Непологи, більше 80 тис. золотих, срібний родинний посуд, свій митрополичий одяг, митру і хрест, прикрашений сімейним дорогоцінним камінням і навіть тканини – адамаск і камку – на одяг студентам. Проте найціннішим даром Петра Могили колегії була його бібліотека, що налічувала понад дві тисячі рідкісних книг різними мовами [14].

Прикладом духовно-морального, патріотичного впливу сестри на брата у справі благодійної діяльності був досвід уже згадуваної **Марини Мокієвської Ма-**

зепи, матері Івана Мазепи, та її двоюрідного брата (за твердженням дослідника О. Оглоблина), відомого козацького політичного діяча і мецената **Костянтина Мокієвського**. Як відомо з історичних джерел, більшість представників роду Мокієвських покаялися і брали участь у Визвольній війні Богдана Хмельницького [13]. Сучасний дослідник Т. Г. Таїрова-Яковлева наводить дані про те, що дід Костянтина у 1655 р. загинув у боях з поляками під Чортковим, а батько, у цьому ж році, – в Дрижопольському бою під Охматовим [9]. Тож у шляхетській родині Мокієвських панував дух свободи, волі і патріотизму. Не виключаємо, що таке оточення, в якому виховувався Костянтин Мокієвський, посилене прикладом благодійної діяльності двоюрідної сестри Марини, меценатством двоюрідного небожа Івана Мазепи, й вплинуло на формування світоглядної позиції Костянтина Мокієвського у ширій справі благодійної діяльності.

Пам'ять про себе відомий полковник увіковічнив у збудованих власним коштом на території Київської лаври церквах Різдва Богородиці, Воскресіння Христового, Феодосія Печерського [8; 13]. Це були приходські храми, у будівлях яких знаходилися школи для півчих, приходські школи, крім того, їхні подвір'я часто слугували притулком для прочан, особливо з найбідніших верств населення. Не меншу фінансову підтримку Костянтин Мокієвський надавав і для розвитку козацької обителі – Києво-Межигірського Спасо-Преображенського монастиря. У період розквіту монастиря йому підпорядковувалися 44 церкви, 13 каплиць, 2 скити в 53-х населених пунктах Січі, а також Трахтемирівський і Самарський монастирі. Межигірські ченці вчили молодь на Січі і дітей в парафіяльних школах грамоти, письма, закону Божого тощо [6].

Разом з Іваном Мазепою Костянтин Мокієвський активно підтримував київську митрополичну кафедру [2], яка упродовж століть займала поважне місце серед християнських центрів: сприяла реставруванню і розбудові нових храмів, соборів та церков; підтримувала православні братства і братські школи; забезпечувала організацію мережі монастирських і церковних шкіл, заснування Києво-Могилянської академії, розвиток друкарської справи тощо.

Досить яскравим прикладом впливу жінок на чоловіків у сфері благодійності, який ми презентуємо у межах кровно-родинних відносин, був досвід уже згадуваної княгині **Софії Корецької** та її **племінника Самуїла-Кароля Корецького**. Як відомо, Софія Корецька довгий час була ігуменею Корецького монастиря, що засновувався, як православний, її дідом Богушем Корецьким та братом Самійлом Корецьким. Проте, в умовах панування католицизму, свята обитель згодом перейшла до ордену францисканців. Тож, у 20 – 30-х рр. XVII ст. на території монастиря було зведено бароковий костел і корпус келій для черниць, що здійснювалося вже за фінансової підтримки племінника Софії Корецької Самуїла-Кароля Корецького, володаря багатьох волинських земель і маєтків. Батьком Самуїла-Кароля був Кароль Корецький, який перейшов у католицизм, і фундував у Білівцях костюл римського обряду, матір'ю – княгиня Ганна Потоцька, представниця шляхетського польського магнатського роду. Тож їхній син Самуїло-Кароль Корецький повністю виховувався в душі католицької віри і традицій.

Разом із тим, не зважаючи на протистояння католицької і православної релігій, що проявилось у представників цієї династії, міцними залишалися традиції родинної благодійності, а також глибока повага і шана до жінки. Будучи донатором Корецького монастиря, Самуїл-Кароль у своїх записах від 1640 р. вказував, що він, «успадкувавши родинні маєтки і не бажаючи порушувати розпорядження своїх предків», підтверджував за черницями обителі їхнє право на фондуш, складений його тіткою, ігуменею Серафімою [20], а отже, – право на володіння маєтками, земельними угіддями, грошима. Крім того, як зазначає дослідник історії С. Горін,

у документах того часу простежувалася церковна підпорядкованість монастиря київському православному митрополиту Петру Могилі, який, не виключено, з волі ігумені Серафимії, був безпосереднім церковним зверхником монастиря та його впливовим покровителем.

Таким чином, узагальнюючи представлений матеріал, як загальні характеристики жінок, на основі яких здійснювався їхній вплив на свідомість, волю, почуття, спосіб життя чоловіків, називаємо: 1) високий статус лідерства в родині і суспільстві; 2) свободолюбність і відносну незалежність; 3) активну життєву громадську позицію; 4) достатньо високий рівень освіченості; 5) рівноправність із чоловіками в участі в розвитку суспільного життя й у розбудові освітньої галузі, зокрема. Такий статус жінок забезпечувався феодальним законодавством, звичаєвим правом та всією адміністративною системою. Водночас, природні задатки жінок, їхня глибока релігійність і благочестивість, рішучість і терплячість, ніжність і переконливість, милосердність і великодушність; вміння бути соратницею і мудрим радником, ще більше посилювали вплив на чоловіків і робили його «специфічно жіночим».

Серед основних напрямів впливу жінок на благодійну діяльність чоловіків в освіті України, нами виділено:

1. Власний приклад участі жінок у благодійній діяльності, який ставав для чоловіків зразком прояву благородства душі і захисту нужденних (Ганна Гойська, Софія Корецька, Галшка Гулевичівна, Раїна Могілянка-Вишневецька, Раїна Соломирецька-Гойська, Софія Чарторийська, Софія Любомирська, Марина Мокієвська-Мазепина та ін.).

2. Складання заповітів, написання фундушів, в яких нащадкам або конкретним особам-довірителям наказувалося продовжувати розпочату справу благодійної діяльності (Ганна Гойська, Раїна Могілянка-Вишневецька, Раїна Соломирецька-Гойська, Софія Корецька, Ганна Огінська, Раїна Боговитинова з Ярмолинських, Олена Соломирецька, Анастасія Скоропадська та ін.).

3. Організацію спільної благодійної діяльності (Єлизавета Чомортань-Лозинська та Єремія Могила, Богдан Стеткевич і Олена Соломирецька, Єва і Федір Домашевські, Марія і Савва Тубтало, Микола і Анастасія Красовські, Марина Мокієвська-Мазепина та Іван Мазепа, Анастасія та Іван Скоропадські, Наталія і Кирило Розумовські й ін.).

Перспективу подальших наукових пошуків становить дослідження впливу жінок на благодійну діяльність чоловіків у межах подружньо-родинних (шлюбних) відносин та неродинних, товариських стосунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Греки в Ніжині. Збірник статей та матеріалів. – Ніжин : Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя, 2000. – Вип. 1. – С. 13.
2. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. О. Павленко. – К. : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1144 с.
3. Історія педагогіки України [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/psychology/history_pedagog/index.html (дата звернення 09.02.2013).
4. *Крупницький Б.* Гетьман Мазепа та його доба / *Б. Крупницький*. – К. : Видавництво «Україна», 2003. – 240 с.
5. *Мацюк О.Я.* Новые документы о типографе Спиридоне Соболе / *О.Я. Мацюк* // Федоровские чтения, 1973. – М., 1976. – С. 59-67.
6. Межигірський спас – козацька обитель [електронний ресурс] // сайт Українського Реєстрового Козацтва. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.kozatstvo.org.ua/ua/publications/uk_r.php?d=a&i=2709 (дата звернення: 1.02. 2013).

7. Мицик Ю. А. Гетьман Іван Виговський / Ю. А. Мицик. – К. : НУ «Києво-Могилянська академія», 2004. – 90 с.
8. Павленко С. Київський полковник Костянтин Мокієвський / С. Павленко // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С.136-138.
9. Таирова-Яковлева Т. Мазепа / Т. Таирова-Яковлева. – М. : Молодая гвардия, 2007. – 271 с.
10. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (1700–1786) / О. І. Травкіна. – Чернігів : ДКП РВВ, 2000. – 120 с.
11. Українська поезія XVII століття (перша половина) : Антологія / Упор. В. Яременко. – К. : Рад. письменник, 1988. – 360 с.
12. Франко І. Історія української літератури // І. Франко. Зібрання творів: У 50 т. – Київ, 1976. – Т. 40.
13. Хижняк З. Мати гетьмана Марія Магдалена Мазепина / З. Хижняк // Українки в історії. – К. : Либідь, 2004. – С. 52-56.
14. Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К. : Видавничий дім «КМ Академія». – 2003. – 184 с.
15. ЦДІАКУ Київ – ф. 11 (Житомирський гродський суд). – оп. 1. – спр.18, арк. 3.
16. ЦДІАУ Київ. – ф. 25 (Луцький гродський суд). – оп.1. – спр.187, арк. 356.
17. ЦДІАУ Київ. – ф. 25 (Луцький гродський суд). – оп.1. – спр.154, арк. 936-973.
18. ЦДІАУ Київ. – ф. 25 (Луцький гродський суд). – оп.1. – спр.187, арк. 360 зв.-362.
19. ЦДІАУ Київ. – ф. 25 (Луцький гродський суд). – оп.1. – спр.69. – арк. 85 зв.
20. ЦДІАУ Київ. – ф. 25 (Луцький гродський суд). – оп.1. – спр.200. – арк. 5 зв., 8.

ЕЛЕНА ІЛЬЧЕНКО

РОЛЬ ЖЕНЩИН В БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МУЖЧИН В ОБРАЗОВАНИИ УКРАИНЫ XVII – 70-Х ГГ. XVIII ВВ.

Раскрыто влияние женщин на мужчин в русле кровно-родственных отношений; показаны основные характеристики женщин, на основе которых осуществлялось их влияние на сознание, волю, чувства, образ жизни мужчин; проанализирован опыт благотворительности в образовании самых известных представителей элиты Украины исследуемого периода.

Ключевые слова: благотворительная деятельность в образовании, женщины-благотворительницы, мужчины-благотворители, влияние женщин, исторический опыт.

OLENA ILCHENKO

ROLE OF WOMEN IN THE CHARITABLE ACTIVITY OF MEN IN EDUCATION OF UKRAINE (1600-1770)

Influence of women on men within the limits of in-family relations is found out; general principles of realization of this influence on consciousness, will and feelings of men are reflected; the experience of charity in education of the known representatives of elite of Ukraine in the investigated period is analysed. It is set that the space of spirituality, which was formed by women during the cultural and historical development, was that environment in what conditions for conversion of natural forces of a man in spiritual ones, for transformation of his internal necessities and persuasions to create good in external actions were created. Summarizing the represented material, the general descriptions of women, on the basis of which their influence on men's consciousness, will, feelings and way of life came true are named: 1) high leadership status in a family and society; 2) affection for freedom and relative independence; 3) active vital public position; 4) high educational level; 5) equality of rights with men in participating in development of public life and development of educational sphere.

Keywords: charitable activity in education, women-philanthropists, men-philanthropists, influence of women, historical experience.